



DAINIUS SOBECKIS

Vytauto Didžiojo universitetas

MIRTIS KAIP AMŽINYBĖS PROJEKCIJA LEONARDO ANDRIEKAUS POEZIJOJE

Death as a Projection of Eternity
in Leonardas Andriekus Poetry

SUMMARY

The article briefly presents the theoretic providences of M. Heidegger, J. Ratzinger and A. Maceina about subsistence, mortality and afterlife. These providences are closely connected with death as poetized by L. Andriekus. Death in Andriekus poetry is not an absolutely senseless thing. The subsistence of the poet subject does not cease after his death. It continues in afterlife. There the poet subject waits for the Great account when all the decedents will be raised in order they can continue travelling to everlasting life in the face of God. Thus this mundane life of the poet subject already is being projected into everlasting life. Based on Christ's death and resurrection, death becomes a projection to an everlasting life. That is a hope which upholds Andriekus' lyric subject, who in mundane travelling, prepares for death and confrontation with the beyond.

SANTRAUKA

Straipsnyje glaustai pateikiamos teorinės M. Heideggerio, J. Ratzingerio ir A. Maceinos būties, mirtingumo ir pomirtinio gyvenimo sampratos. Jos glaudžiai siejasi su L. Andriekaus kūryboje poetizuojama mirtimi. Andriekaus poezijoje mirtis visai nėra beprasmiškas dalykas. Su mirtimi poeto lyrinio subjekto būtis nenutrūksta. Ji toliau tęsiasi pomirtiniame gyvenime. Ten yra laukiama Paskutiniojo teismo, kurio metu visi mirusieji bus prikelti, kad toliau visavertiškai galėtų tęsti amžinojo gyvenimo kelią Dievo akivaizdoje. Tokiu būdu lyrinio subjekto žemiškasis gyvenimas jau yra projektuojamas į amžinąjį gyvenimą. Mirtis tampa tarsi amžinojo gyvenimo projekcija, kuriai pagrindą duoda Kristaus mirtis ir prisikėlimas. Kristaus atliktos misijos provaizdis poeto lyrinio herojaus žvilgsnį kreipia į nedūlančią amžinąją būtį. Tai viltis, kuri palaiko Andriekaus lyrinio subjekto žemiškąją kelionę, pasiruošimą mirčiai ir akistatą su anapusiniu pasauliu.

RAKTAŽODŽIAI: L. Andriekus, poezija, mirtis, pomirtinis gyvenimas, prisikėlimas, pasaulio pabaiga, amžinybė.
KEY WORDS: L. Andriekus, poetry, death, the beyond, the resurrection, doomsday, eternity.

IVADAS

Iškilius lietuvių katalikų išeivijos dvasininkas ir poetas, Šv. Antano gimnazijos Kennebunkporte rektorius, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas, kultūros žurnalo *Aidai* vyr. redaktorius, žymus visuomenės veikėjas Leonardas Andriekus gimė 1914 m. liepos 15 d. Barstyčiuose, Mažeikių apskrityje. Mirė 2003 m. gegužės 20 d. Brooklyne.

Andriekus iš viso išleido septynis rinkinius lietuvių kalba: „Atviros marios“ (1955), „Saulė kryžiuose“ (1960; 1961 m. Lietuvių rašytojų draugijos premija), „Naktigonė“ (1963), „Po Dievo atspaudais: Vytauto didžiojo godos“ (1969), „Už vasaros vartų“ (1976), „Atmink mane, Rūpintojėli“ (1985, rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija), „Balsai iš anapus“ (1988, Ateitininkų Federacijos poezijos konkurso, paskelbto Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui paminėti, pirmoji vieta); vieną rinktinę lietuvių kalba: „Pasilikau tik dangų mėlyną“ (1991), dvi rinktines anglų kalba: „Amens in amber“ (1968), „Eternal dream: Selected poems“ (1980).

Vokiečių egzistencializmo filosofas Martinas Heideggeris (1889–1976) savo knygoje *Sein und zeit* (2001) kelia klausimą dėl būtinybės iš naujo apmąstyti būties prasmingumą. Norintis suvokti būties prasmę individas turi įsisąmoninti savo laikinumą ir mirtingumą šioje žemėje, nes „patys žmonės visada yra apibrėžti būties mirtingumo.“¹ Mirtis jau niekaip nebesusijusi su esamuju laiku ir būtimi. Ją galima tapatinti su antlaikiška egzistencijos forma ir nebebūtimi šiame pasaulyje. Mirties metu individo esatis pereina iš *chronos* laiko į *kairos* laiką. Ne-

būtis šiame pasaulyje siejama su kita, anapusine egzistencija. Žmogaus mirtis yra nulemta jo gimimo. Anot Heideggerio, žmogaus mirtingumą individas suvokia bendrąja prasme, suprasdamas tai kaip kur nors šalia ar toli vykstantį reiškinį, neturintį asmeninės įtakos konkrečiam aš, kol vieną sykį tai tampa būtent to individo mirtimi. Iki to laiko individas šį faktą „slepia“ nuo savęs, „paprastai mirties atvejį tapatindamas su kitais, kiekvienu atveju vis labiau įsitikindamas, kad „pats“ vis dar „gyvas“.²

Vokiečių teologas Josephas Ratzingeris knygoje *Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas* (1996) kalba apie tris skirtingus mirties lygmenis: 1) mirtis kaip tuščios egzistencijos niekybė, kitaip įvardijama tariamu gyvenimu; 2) mirtis kaip fizinio kūno irimo procesas, pasireiškiantis liga ir užsibaigiantis fizine mirtimi; 3) mirtis kaip meilės rizika³. Ratzingeriui mirtis nėra asmens egzistencijos užbaigimo forma, kadangi jo dvasia gyvena pomirtiniame gyvenime ir laukia paskutiniojo teismo dienos bei amžinybės pilnatvės.

Anot filosofo Antano Maceinos, laikas žmogiškajai būčiai yra svetimas dalykas, todėl asmens praeinamumas yra reali, nors nenormali, būseną: „Jeigu praeinamumas būtų normali žmogiškosios egzistencijos būseną, žmogus neturėtų noro būti pastoviu ir negalėtų jo turėti. [...] Žmogaus veržimasis iš laiko yra toks pat tikras, kaip ir jo negalia išsiveržti. Argi tai nėra praeinamumo kaip nenormalios būsenos pergyvenimas?“⁴ Todėl asmuo žemiškajame būties gyvenime nori save

įprasminti, ir tai geriausiai gali padaryti dviem jo egzistenciją simboliškai tęsiančiais būdais – kūryba ir vaikais.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti mirties vaizdinius L. Andriekaus poezijoje. Todėl analizuojama Andriekaus poezija, rašyta 1949–1991 m., tačiau analizuojamos ne visos jo išleistos knygos. Andrie-

kus išleido dešimt knygų, iš jų vieną rinktinę lietuvių kalba ir dvi rinktines anglų kalba. Straipsnyje analizuojami penki rinkiniai ir rinktinė lietuvių kalba, taip pat jo nepublikuoti eilėraščiai, rasti Lietuvos OFM archyve, saugomame Kryžių kalno vienuolyne, kurie gerai atspindi analizuojamą problemą.

MIRTIES LAUKIMAS

Pasiruošimas mirčiai Andriekaus poezijoje susideda iš susitaikymo su artėjančiu faktu, džiaugsmingos akimirkos pajautos, atsisveikinimo su šiuo pasauliu. Andriekaus mirtį poetiškai įvardija numintu gyvenimo taku⁵ ir atsiskyrimu nuo kūno, kadangi mūsų pomirtinis likimas susietas su tapimu sielomis⁶. Kaip teigia A. Maceina, mirtis yra laiko pavidas ir jo regimybė, todėl „mirtimi laikas apreiškia savą tendenciją nebūti.“⁷ Taip pat mirtį galima palyginti su ontologine rizika išnykti nebūtyje⁸.

Svarbi apeiga, prieš paliekant šį pasaulį, yra vaikų palaiminimas ir atsisveikinimas (eil. „Palaiminimas“, „Atsisveikinimas“), todėl, jaučiant artėjančią mirtį, sukviečiama šeimyna, kad būtų galima su ja atsisveikinti. Artėjant prie nužymėtosios gyvenimo ribos, belieka vis mažiau laiko, kol reikės skirtis. „Tik valanda beliko, / Ir pasibaigs viešnagė.“⁹ Todėl reikia skubėti palaiminti vaikus, nes nepalaiminus nebūtų atilsio žemėje. Ne tik vaikus, bet ir „Ateinančias kartas“, taip tėvo palaiminimą siejant su pažadu Abraomui (*Pr 12, 3*).

Ruošiantis mirčiai pasitaiko ir nenumatytų situacijų. Tai pasakytina apie mirusiojo prisikėlimą *chronos* laike, o ne

Paskutiniojo teismo dieną (eil. „Šypsniš“, „Ašara“, „Atsibudimas“). Eilėraštyje „Šypsniš“¹⁰ pateikiama situacija, kai palaidotas numirėlis prabunda, šitaip suardydamas *chronos* tvarką. Eilėraštyje „Ašara“¹¹ ši situacija labiau poetizuojama minint pasiūtas įkapes ir jau uždegtą žvakę. Tačiau gali nutikti taip, kad mirtinas ligonis, kuriam jau buvo paruoštos įkapsės, ims ir pasveiks. Eilėraštyje „Atsibudimas“¹² projektuojama situacija, kada karstas jau nuleistas į kapą, tačiau tuomet mirusysis ir atsibunda. Trys situacijos, kurios ardo *chronos* tvarką. Toliau analizuodami matysime, kad atsitolinimas ar pabėgimas nuo mirties, juo labiau prisikėlimas *chronos* laike, nėra būdingi Andriekaus poezijai.

Po pasiruošimo mirčiai, atėjus laikui, artimiesiems belieka konstatuoti patį mirties faktą užspaudžiant mirusiajam akis, prisimenant paskutinę brangią atsisveikinimo akimirką (eil. „Akimirka“). Mirusįjį „skaudžiais balsais“¹³ aprauda šeima, giminės ir artimieji, kai jį palydi į kapą. Artimieji ne vieninteliai, kurie palydi mirusįjį. Šią funkciją atlieka ir paukščiai, kurių „virtinės / Į laidotuves atskuba.“¹⁴ Palaidojus mirusįjį Viešpaties prašoma, kad medžiai šlamėtų „Amži-

natilsį už tuos“ (eil. „Po diemedžiais“), kurie gyvenime kentėjo. Šis prašymas skamba ir tiems mirusiesiems, kurių tapatybė neaiški, jų kapai užmiršti ir netvarkomi, tačiau aišku, kad tai palaidojimo vieta, tačiau neaišku, kieno palaikai ten „Į užmarštį keliauja.“¹⁵ Anot Maceinos, mirties faktą galima sutapatinti su asmens būties išsibaigimu¹⁶ (Maceina, 1990, p. 533). Asmens senatvė išbaigia būtį, kuri buvo suteikta gimimo metu. Gimstant suteikiama būties dozė, kurią žmogus, priklausomai nuo savo gyvenimo, greičiau ar lėčiau išnaudoja. Visą savo gyvenimą žmogus artėja prie mirties, anot Maceinos, asmuo liaujasi „mirti tik mirties momentą.“¹⁷

Mirties valanda – tai labai trumpas laiko tarpas prieš anapustinį gyvenimą. Tą valandą aplanko užtemimo pojūtis, kuris netrukus virsta kita valanda, kai naktis

nusagstoma perlų toga (eil. „Poetas“). Anot Andriekaus, mirus žmogui, nemiršta prisiminimai apie jį, apie jo kūrybą. Kaip teigia Maceina, kūryba yra pažymėta „amžinybės ženklų“, o pats kūrinys tiesiog būna simbolinis būdas realiame pasaulyje, šitaip įmedžiagindamas asmens dvasią¹⁸. Asmuo ir jo kūryba lieka artimųjų ir draugų atmintyje. Tačiau svarbiausiu dalyku Andriekus laiko mirusio asmens amžinąjį gyvenimą „[...] Dievo ramybėje ir džiaugsme...“¹⁹ Jam mirtis yra perėjimas į aukštesnę gyvenimo sferą. Anot Andriekaus, „jeigu nebūtų pomirtinio pasaulio, kiekviena mirtis reikštų desperatišką mylimo žmogaus išnykimą bei netekimą.“²⁰ Tačiau mirtis nereiškia asmens egzistencijos pabaigos, kadangi, anot Andriekaus, iš šio pasaulio mus pasiima ne mirtis, o pats Dievas, kuris yra gyvenimas ir prisikėlimas²¹.

MIRTIES LAIKAS – RUDENĮ

Ruduo ir naktis įvardijami kaip palankiausias metas atsiskirti nuo šio pasaulio. Net iš paukščių balso supranta, kad šis ruduo jau paskutinis, kadangi priglaustam reikės „numirt / Prie rudenio širdies.“²² Atėjus laikui reikės džiaugsmingai palikti šį pasaulį pasitikint paukščių nurodoma kryptimi į tą pažadėtą pomirtinę žemę²³, kadangi į ją trauks nežemiškas ilgesys²⁴. Šiuo atveju mirtį galima sieti su kelione anapus²⁵, kelione „Džiaugsmo tiltu anapus naktų“²⁶. Tik eilėraštyje „Kryžkelė“ padaroma išimtis – mirtis tapatinama ne su rudeniu, o su nežinomu „pavasario keliu“²⁷. Andriekui lapų kritimas iš karto primena rudenį:

Tai ruduo ir viena prarasta vasara! Jų buvo nemažai – tai nieko, jei ši skaitytusį paskutinioji. Bet amžiaus gale, rodos, žmogus dar labiau prisiriša prie žemės, nes tai jo motina. O vis dėlto liūdna, kai geltoni lapai krinta ant kelio.²⁸

Andriekaus poezijoje mirtis tapatinama ne tik su rudeniu ir naktimi, bet taip pat ir su svėrėmis, augančiomis ir žydinčiomis rudenį (eil. „Atminimai“, „Stebuklas“, „Debesis“, „Keleivis“, „Už ką“, „Vėlės“). Rudenio žemė teologiškai lyginama su altoriumi, o svėrės – su įkapių žvakėmis²⁹. Taip pat rudenį visiems augalams gresia sunykimas iki ateinančio pavasario, taigi ir vienišos laukų svėrės nugels³⁰, kad pavasarį galėtų prisikelti.

Augalijos rudeninė mirtis ir pavasarinis prisikėlimas nurodo ir žmogaus prisikėlimą po tam tikro laiko. Andriekus panašiai šia tema rašo laiške poetui Alfonso Nykai-Niliūnui. Jis norėtų su juo pakalbėti

apie tą lėtą gamtos mirtį, kuri vis dėlto yra savotiškas pavasario preliudas. [...] Aš ir rudenį, ir žiemą laikiu to džiaugsmingo pavasario, o sulaukęs jį sveikinu, kaip tikrą brolių. Jo balse išgirstu pačią linksmąją buities gaidą, kuri kada nors tikrai suskambės galinga džiaugsmo simfonija.³¹

Svėrės, rudenį mirus žmogui, tampa graudžios³², galulaukėje meldžia jam atleidimo³³, ir netgi po ilgo laikotarpio jo gedės:

Svėrė atšvęs graudingą jubiliejų,
Suejūs šimtui metų po mirties –
Nebus ten iškilmių, tik ji, nuo vėjo
Linguodama, žmogaus gedės.³⁴

Mirtį apibūdinančiose poeto eilėse atsispindi džiaugsmingas, nors kartais ir bijant tos nelemtos valandos³⁵, šio pasaulio atsisakymas bei jo palikimas, kadangi tikima pomirtine egzistencija ir būsimąja amžinybe su Dievu (eil. „Transitus“, „Malda“, „Prie upės“, „Allegro“). Jau pats eilėraščio pavadinimas „Transitus“, išvertus iš lotynų kalbos, nurodo tam tikros ribos *perėjimą*, *peržengimą* ar kažkokio etapo *pasibaigimą*. Andriekus žemiškąjį gyvenimą šiame eilėraštyje įvardija kaip kalėjimą ir prašo Dievą iš jo išlaisvinti. Kai Dievas įvykdo tą norą, Andriekaus lyrinis subjektas pasiekia euforiją: „Aš palieku tuos kalnus, jūrą, saulę, debesėlį, / Aš palieku džiaugsmingai viską dėl Tavęs.“³⁶ Prieš mirtį norisi dar įgauti antgamtinių jėgų iš Viešpaties

ir „pasilinksmit su žiogais kartu“³⁷. Sulaukus saulėlydžio, jau galima džiaugsmingai atsisveikinti su šia paskutine gyvenimo diena³⁸.

Nepasirinksi nei mirties vietos, nei laiko. Gali mirti toli nuo savo gimtosios vietos (eil. „Laiminga mirtis“), kur gimtoji vieta lyginama su savaisiais pušynais³⁹. Mirties faktą kartais parodo krinčiant danguje žvaigždė. Jos kritimas teigia, kad kažkur „pasaulyje nuo kūno siela“⁴⁰ atsiskyrė (eil. „Žvaigždei krinčiant“). Mirtis gali būti kaip iki galo išgiedota psalmė arba giesmė, kuri tapatinama su gyvenimu (eil. „Auka“, „Giesmė“), arba gyvenimas, kuris tapatinamas su amžinai užskleistu mišiolu (eil. „Gyvenimas“), arba su „senujų durų“ sklėsčiu, kurį atvėrus, peržengiama iš gyvenimo į mirtį (eil. „Angelas“). Siela ir dvasia yra lyginama su sparnuota būtybe (aliuzija į angelus), suplasnojusia ir patekusia į neaprepiamus „Dievo kūrybos“ srautus (eil. „Allegro“). Mirtis ir palaidojimas yra lyginami su ilga sapno karalija (eil. „Atsibudimas“).

Mirtis neskelbtame ir Lietuvos OFM archyve surastame eilėraštyje „Mirtis“ tapatinama su mylinčia seserimi:

Ne sauso skeleto šurpiam pavidale,
Ne raganos piktos su švelnumu nuduotu,
Bet išvaizdoj sesers su meile didele
Ateisi tu, seniai laukta ir apdainuota.

Ateisi iš toli žingsniu nežemiškai lėtu,
Laikydama iškėlusi auksinį laimės raktą
Ir man vartus atkelsi karalysčių saulėtu,
Išvedusi per paskutinę skausmo naktį.

Čia pat Šventasis miestas saulėmis švitės,
Svaigs siela nuo saldaus lelijų kvapo,
Ir aš nužemintai dėkosiu, kad naujos būties
Tu atskleidei man pirmą lapą.⁴¹

Mirtis įsivaizduojama ne kaip giltinė su dalgiu, ne kaip pikta ragana, kaip ją įprasta vaizduoti tradiciškai. Mirtis poetui asocijuojasi su sesers meile. Mirtis žmogų myli, kaip sesuo brolių. Tai neįprastas mirties palyginimas. Sesuo mirtis turi raktus, kuriais atrakina duris, skirtas tik Andriekaus lyriniam herojui, už kurių slypi saulėta karalystė. Tačiau kelias tos karalystės link yra paženklintas paskutine skausmo naktimi. Poeto lyrinis herojus įsivaizduoja, kad panašiai kaip gimstantis šiame pasaulyje kūdikis neatsiranda be gimdymo skausmų, taip ir perėjimas iš šio į aną gyvenimą irgi turėtų būti paženklintas tam tikru skausmu. Gimstant šiame pasaulyje mus pasitinka fizinis skausmas, tad lyrinis herojus suvokia, kad žengiant į aną pasaulį, mus turėtų pasitikti dvasinis skausmas. Perėjimas iš vienos būsenos į kitą negali būti neskausmingas ar netgi pa-

laimingas veiksmas. Būsenų pasikeitimas paveikia fizinį arba dvasinį skausmą. Naujasis miestas po Apokalipsės prilyginamas Šventajam miestui, kadangi po tranfigūracijos nebeliks nieko sekuliaraus, o visas naujas amžinasis gyvenimas, kaip teigia vokiečių teologas ir egzistencializmo filosofas Paulas Tillichas (1886–1965) savo knygoje *Theology of culture* (1959), bus persmelktas religingumo dvasios: „Remiantis regėtoju, parašiusiu paskutiniają Biblijos knygą, šventyklos nebus, nes Dievas bus viskas visame. Nebebus sekuliarumo, todėl nebeliks ir religingumo. Religija vėl taps tuo, kas ji iš esmės ir yra: viską jungiančiu žmogaus dvasinio gyvenimo pagrindu ir substancija.“⁴² Ir tai bus tik naujo gyvenimo pradžia, kurios pirmąjį lapą lyriniam herojui atskleidė sesuo mirtis. Nuo to pirmojo lapo ir prasideda pomirtinis gyvenimas.

POMIRTINIAI VAIZDINIAI

Po mirties atsiveria eilėraščių autoriaus labai poetiškai prašomas anapusinis gyvenimas. Anot Ratzingerio, „mirties miego vaizdinys“, trunkantis nuo mirties iki pasaulio pabaigos, nėra paremtas jokių Naujojo Testamento tekstu, tai tiesiog archaizmas⁴³. Anapusinis gyvenimas tiesiog virte verda, kadangi tarpinė būklė tarp mirties ir prisikėlimo Naujajame Testamente yra įvardijama kaip bendrystė su Kristumi⁴⁴. Vieni nuo neatmenamų laikų guli po žeme, bet nemiega, kiti vėlėmis ir vaiduokliais klaidžioja savo gimtosiose vietose. Anot Maceinos, mirtis nėra mūsų egzistencijos pabaiga, kadangi ji atvira kitai būsenai, kuri nesibaigia ir nepraeina ir kurią vadiname amžinybe: „Praeinan-

čios ir laikinės mūsų būsenos nenormalumas parodo, kad *mūsų egzistencija yra atvira kitai būsenai, kuri nepraeina, nesibaigia ir kurioje buvimas yra visas kartu. Šitokią būseną mes vadiname amžinybe.*“⁴⁵

Andriekaus lyrinis subjektas nusako pomirtinio gyvenimo tikrovę, kuri nėra kiek ne mažiau reali, kaip ir pats gyvenimas. Jis save tapatina su „kosminės nakties“ klajokle dulke (eil. „Astronautas“). Savo „poilsio vienos sekundės“ nėra už ką nemainytų „Į akmens sapnus / Drugelio snūdį“⁴⁶. Kaltina karsto gamintojus, kurie nepasirūpino, kad jo buvotojus pasiektų saulės ir žvaigždžių šviesa (eil. „Karste“). Guodžia savo motiną ir prašo ją neišsi-gąsti aplankydamas dvasiniu pavidalu,

bet savo lūpomis paliesdamas jos kaktą (eil. „Motina“). Sunku beatsiminti, kiek metų kape jau išgyventa anapustinėje realybėje (eil. „Iš kapo“) laukiant prisikėlimo. Audėjos prašo išausti drobę, kurią patiesus, galėtų ja pareiti „Iš savo kapo gūdžios nakties“⁴⁷. Poeto lyrinis herojus, įsivaizduodamas savo pomirtinį gyvenimą, norėtų kapuose klausytis, ką šneka numirėliai, kol giesmė „Jėzau, mano mieiliausias“ jį patį kviestų grįžti į kapą (eil. „Vėlė“). Prašo priešus prie jo kapo jausti susikaupimą ir rimtį (eil. „Epitafija“).

Eilėraštis „Šventovė“ įdomus tuo, kad jo pirminis variantas buvo publikuotas knygoje „Atviros marios“, o taisytas variantas pasirodė rinktinėje „Pasilikau tik dangų mėlyną“. Rinktinėje dar sukurtas vienas baigiamasis posmas. Kiti posmai tik truputį koreguoti. Šis eilėraštis ryškiai atskleidžia anapusinę realybę:

Durys, į dangaus menes atidarytos,
Kviečia eiti, kaip į nuosavus namus –
Toj šventovėje kas vakarą, kas rytą
Miršta aidas begalinių tolumų.

Joj gyvieji ir nekrikštytųjų vėlės
Pakaitais tą pačią Kyrie giedos,
Joj kolonos ir altoriai be šešelių
Laukia didžiojo lėmimo valandos.⁴⁸

Toj šventovėj lyg vargonų fugos
Susilieja meilė, skausmas ir auka,
Kol ištinka džiaugsmo paskutinis smūgis
Maldininkų Eiseną staiga.⁴⁹

Šiame eilėraštyje aiškiai matomas perėjimas nuo pomirtinio gyvenimo prie prisikėlimo ir paskutiniojo teismo. Vaizduojama tarpinė būseną tarp mirties akimirkos ir prikėlimo, kuris reiškia paskutiniojo teismo akistatą.

Andriekaus poezijoje keliama nekrikštytųjų vėlių problema. Jų pakrikštyti jau nebeįmanoma, nes tai atliekama esybei turint kūną. Jos tarsi užstrigusios tarp mirties ir prisikėlimo, dar yra „mirties šešėlius“⁵⁰ gyvos. Jos gyvos, anot Maceinos, tik dėl Dievo noro, nes jam nieko nėra neįmanoma – jis gali bet kurią sielą prišaukti iš nebūties⁵¹. Vėlės poeto tekstuose dažniausiai klaidžioja laukais tikėdamosi kada nors surasti ramybę. Ją suras ne visos. Eilėraštyje „Atilsis“ kalbama apie kitataučius, palaidotus Lietuvos žemėje. Būdami svetur, o ne savo tėvynėje, jie neranda atilsio „kūnui ir sielai“⁵². Kitataučių vėlėms nemiela ilsėtis svetimoje žemėje. Sugrįžti į gyvenimą ir pasikrikštyti jau nebegalima, o nekrikštytoms vėlėms sunku tikėtis Dievo malonės (eil. „Bitelė“, „Vėlėms“, „Mums nutilus“, „Priglausk“). Todėl vėlės Andriekaus poezijoje buvo dvasiniame pasaulyje, bet tarsi be vietos, be amžinybės perspektyvos, bet siekiančios būti Dievo akivaizdoje (eil. „Skaistykla“, „Šventovė“, „Vėlinės“, „Be ramybės“, „Vėlės“, „Pagarbinimas“, „Palaima“).

MIRUSIŪJŲ PRIKĖLIMAS

Pomirtinio gyvenimo tęsinys yra *prikėlimas*. Kodėl *prikėlimas*, o ne *prisikėlimas*? Sinonimų žodyne terminas *prikelti* apibūdinamas kaip *pabudinti*, o *pabudinti* viena iš reikšmių aiškinama kaip *pri-*

žadinti ar *prikelti* (pvz.: vidurnaktį *prižadinti*, *prikelti* šeimininę)⁵³, ir ši prasmė neturi nieko bendra su mirusiųjų *prikėlimu*. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne sąvokos *prikėlimas* ir *prisikėlimas* kildina-

mos iš termino *prikelti*, kuris aiškinamas kaip prižadėjimas ar pabudinimas iš miego, atgimimas, nupuolusio gelbėjimas, atgijimas iš numirusiųjų, Velykų ryto apeigos, rezurekcija⁵⁴. Tačiau abiejuose žodynuose neaiškinamas sąvokų *prikėlimas* ir *prisikėlimas* prasmės skirtinumas, ji tapatinama su sąvoka *prikelti*. Abiejų terminų kilmė iš sąvokos *prikelti* aiški ir neginčytina, bet skiriasi prasmė. Sąvokose *prisikėlimas* ir *prisikelti* sangražinė dalelytė *si* nurodo asmens veiksmą savo paties atžvilgiu, o sąvokos *prikėlimas* ir *prikelti* kalba apie veiksmą kito asmens atžvilgiu. Biblijoje, ypač Naujajame Testamente, daugelį kartų minimas *prisikėlimas*. *Prikėlimas* akcentuojamas kur kas rečiau. Kalbant apie *prikėlimą*, jis dažniausiai taikomas Kristui darant stebuklus: *prikeliant žmones iš mirusiųjų*.

Eilėraštyje „Daina“⁵⁵ kalbama apie tikėjimą ir netikėjimą mirusiųjų prisikėlimu. Andriekaus lyrinis subjektas žino, kad Kristus Lozorių prikėlė iš numirusiųjų. Yra daug ženklų, liudijančių prikėlimą. Vienas iš tų ženklų, ir turbūt pats ryškiausias, yra Lozorius prikėlimas, nors būta ir kitų prikėlimo atvejų, tačiau šis geriausiai aprašytas Evangelijose.

Andriekaus poetinėje eschatologijoje kalbant apie prikėlimą ir prisikėlimą, dažnai akcentuojamas mirusiųjų kėlimasis iš kapų. Prisikėlimo iš kapo provaizdžiu tampa pati Kristaus istorija – Jo nukryžiuavimas ir prisikėlimas. Nukryžiuavus Kristų ir Jam išleidus paskutinį Alsos kvapą, kaip prikėlimo Paskutinįją teismo dieną projekcija kėlėsi „iš karsčių numirėliai“⁵⁶. Trečiąją dieną prisikėlė ir pats Kristus, kuriam iki prisikėlimo ir Paskutiniojo teismo dienos⁵⁷ nereikės

miros ir kvėpalų (eil. „Motinos glėby“), kadangi prisikėlimo Kristus dvelks savo kapo aromatais (eil. „Varpai“). Prisikėlusysis Kristus šaukia Gyvenimo knygoje parašytais vardais visus numirėlius iš senkapių „Į didžiąją Velykų eiseną“⁵⁸. Velykos skelbia Kristaus prisikėlimą, tad gilioje Velykų prasmėje, žvelgiant į Paskutiniojo teismo dieną, yra prikeliama visi kiti numirusieji. Kristus tampa prisikėlimo provaizdžiu. Andriekaus lyrinis subjektas konstatuoja, kad mirties dieną matoma tik mirtis (eil. „Kas bus rytoj“), tačiau negalvojama, kas laukia amžių pabaigoje: „Ką gi reiškia numirti, / Jeigu ne prisikelti?“⁵⁹ Anot Ratzingerio, „iš prisikėlusio kyla viltis, kad Dievo malonės veikimu visas žmogus vėl bus prikeltas naujam gyvenimui.“⁶⁰ Nekalbama tik apie dvasinį prisikėlusio žmogaus pavidalą, tačiau konstatuojama, kad visas žmogus – taigi ne tik dvasiškai, bet ir kūniškai – bus prikeltas naujam ir amžinam gyvenimui.

Kartais mirusiųjų prisikėlimas Andriekaus poezijoje lyginamas su senųjų vartų atidarymu (eil. „Prisikėlimas“) ar triumfo vartais (eil. „Juodasis paukštis“). Viešpačiui primenama, kaip kapinių vartus bedaužant vėjams, poeto lyrinis herojus juos uždarydavo, kad mirusieji galėtų ilsėtis ramybėje (eil. „Senkapiai“). Mirusieji personifikuojami ir įvardijami mirusiais pavasariais, kuriuos, atvėrus senus senkapių vartus, išleis į prisikėlimo „pergalės procesiją“⁶¹. Tuomet ne tik kiekvienas asmuo, bet ir kiekvienas žemės grūdas pajus „Prisikėlimo pergalę“⁶². Eilėraštyje „Prisikėlimas“⁶³ patį prisikėlimą skelbs atbundanti gamta, kuri nirtį projektuoja į amžinybę.

PASAULIO PABAIGA IR AMŽINYBĖ

Pasaulio pabaigos įvaizdis Andriekaus poezijoje išreiškiamas trimitu ir jo garsu, kuris skelbia visa ko pabaigą. Pabaigą trimitu skelbia angelas. Trimito garsas veikia stulbinamai – prikelia šventuosius iš kapų:

Angelo trimitas, lyg perkūno griausmas,
Tesujudina kapus greičiau:
Tepriskelia šventieji
Su tom kryžių saulėm ant galvų –
Ir Tu būk žmogaus teisėjas!⁶⁴

Dievas yra pažadėjęs apsiplovusias Kristaus krauju sielas, kitaip sakant, pakrikštytas sielas, išsaugoti iki pasaulio prapulties ir iki „visuotinio prisikėlimo.“⁶⁵ Klausinama, „kas miegančiam atbusti įsakys“ (eil. „Įmygis“), nors atsakymas žinomas – prisikėlusysis Kristus. Jo prisikėlimo pirmavaizdis įsakys prisikelti ir visiems mirusiesiems. Dievas nepamirš prikelti nė vieno mirusiojo, jo pirštai palies kiekvieno žmogaus kapą (eil. „Žinija“). Jis savo meilingomis rankomis nuvoš „nuo karstų / Užvertus antvožus.“⁶⁶ Po Dievo pirštų ir rankų įvaizdžiu slepiasi Dievo Dvasia, arba kitaip Šv. Dvasia, kuri minėtą veiksmą ir atliks, kadangi jos nevaržo *chronos* sfera. Pagaliau, sulaukus tos prisikėlimo dienos, siūloma džiaugtis „Ant bundančių kapų“ (eil. „Juodasis paukštis“), iš kurių „Padvelks gyvybė“ (eil. „Aukso amžius“). Andriekaus poezijoje atsiranda barokinis drebančio nusidėjėlio vaizdiny:

Pritildyk savo trimitus,
Pritildyk jūras, žaibą, vėją,
Kad nesityčiotų skraidydami varnai ratu
Iš mūsų išgąščio
Ir nesakytų Juozapato slėnyje

Sustojusi minia:
Štai dreba nusidėjėliai,
Kalčių neapgailėję
Po Saulių kryžiais.⁶⁷

Anot Ratzingerio, „tvirtai tikima, kad kosmoso dinamika veda į tikslą, į situaciją, kada materija ir dvasia bus naujai ir galutinai tarpusavyje susijusios.“⁶⁸ Dar kitaip amžinybę galima pavadinti nesi- baigiančia akimirka. Dabar jau Andriekaus lyrinis subjektas, panašiai kaip eilėraštyje „Šypsniš“, galėtų ištarti, kad jam akimirka jau virto amžinybe. Ši akimirka-amžinybė

[...] mums bylos
Apie laimingą salą,
Kurioj nėra gimimo nei mirties –
Kur jau vidunaktis
Vadinamas vidudieniu,
Ir pilnatis
Vadinama jau saule.⁶⁹

Andriekaus subjektas teigia, kad „Pasaka viešpataus“, tikrovei pavirtus į nieką (eil. „Mano siela“). Atsimenamas tas žavingas gyvenimo momentas, kada buvo klausytasi dangiškos fleitos grojimo, ir to grojimo norėtusi klausytis nuolat, arba, dar kitaip, amžinai (eil. „Fleita“).

Andriekaus poezijoje amžinybė glaudžiai susijusi su Viešpaties veidu, su žvelgimu į Jo šviesų veidą. Dievo karalystėje neprašoma išskirtinių vietų, norima tūnoti kampelyje, nes ir iš ten matysis Dievo spindintis veidas ir užsimirš visos žemės prieblandos (eil. „Maldos“). Eilėraštyje „Sostas“⁷⁰ teigiama, kad per visą amžinybę, arba amžinai trunkančią akimirką, nenusibostų būti prie Dievo sosto ir matyti jo veidą, kadangi, anot

Maceinos, „laikas amžinybės akivaizdoje yra netikra būseną“, kad prasidėtų amžinybė, laikas turi baigtis⁷¹. Prie Dievo sosto sruvens gyvojo vandens šaltiniai, iš kurių tikintieji galės nuolat atsi-

gerti (eil. „Gyvybė“). Gyvojo vandens šaltinius reikia suprasti ne tik tiesiogiai, kaip vandenį prisikėlusiam žmogaus kūnui, bet kiekvieną žodį, išeinantį iš Dievo lūpų (*Mt 4, 4*).

IŠVADOS

Mirtis L. Andriekaus poezijoje nereikia asmens egzistencijos pabaigos ir visai nėra beprasmiškas dalykas. Su mirtimi poeto lyrinio subjekto būtis nenutrūksta. Ji tęsiasi ir po mirties momento, bet jau kita – dvasinė – forma. Žmogus yra laikinas: gimsta, gyvena ir miršta *chronos* laike. Po mirties asmuo pereina į *kairos* laiką. Andriekaus lyrinis subjektas po mirties pereina į antlaikinį buvojimą *kairos* laike, todėl galima teigti, kad ir prieš gimstant į *chronos* laiką, asmuo ateina iš *kairos* laiko. Todėl asmens antlaikinė egzistencija vėl kviečia jį sugrįžti į *kairos* laiką, ten, iš kur ir atėjo. Pati mirtis –

tarsi amžinybės projekcija, kuri savo pirminę formą įgavo tuomet, kai Kristus prisikėlė iš mirusiųjų ir įžengė į dangų, šitaip tikintiesiems parodydamas, kad žmogaus mirtis nėra baigtinė būties forma. Po žemiškosios mirties prasideda dvasinis gyvenimas vėlių pavidalu laukiant prisikėlimo ir pasaulio pabaigos, po kurios prasidės Paskutinis teismas. Tai viltis, kuri palaiko Andriekaus lyrinio subjekto žemiškąją kelionę, pasiruošimą mirčiai ir akistatą su anapusiniu pasauliu. Visa tai vainikuoja amžinasis gyvenimas žvelgiant Dievui į veidą ir gyvenant prie gyvybės šaltinių.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Heidegger Martin. *Sein und zeit*. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2001, p. 254.
- ² Ten pat.
- ³ Ratzinger Joseph. *Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1996, p. 94.
- ⁴ Maceina Antanas. *Jobo drama, Raštai*, t. 3: Trilogija „Cor inquietum“. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 534.
- ⁵ Andriekus Leonardas. *Atmink mane, Rūpintojėli: Rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija*. – Brooklyn, N. Y.: Pranciškonai, 1985, p. 119.
- ⁶ Andriekus Leonardas. *Naktigonė: lyrika*. – Brooklynas: Išleido Tėvai pranciškonai, 1963, p. 59.
- ⁷ Maceina Antanas. Mirtis: kapinės ir muziejus (1986 01 07?), Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius, A. Maceinos archyvas, f. 181.

- ⁸ Maceina Antanas. *Religijos filosofija, Raštai*, t. 7: Religijos filosofija. – Vilnius: Mintis, 1994, p. 332.
- ⁹ Andriekus Leonardas. *Už vasaros vartų: lyrika*. – New Yorkas: Išleido pranciškonai, 1976, p. 31.
- ¹⁰ Andriekus Leonardas. *Naktigonė*, p. 40.
- ¹¹ Andriekus Leonardas. *Atviros marios: lyrika*. – Brooklynas: Išleido Tėvai pranciškonai, 1955, p. 62.
- ¹² Ten pat, p. 87.
- ¹³ Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*. – Brooklynas: Išleido pranciškonai, 1960, p. 35.
- ¹⁴ Ten pat, p. 179.
- ¹⁵ Andriekus Leonardas. *Naktigonė*, p. 16.
- ¹⁶ Maceina Antanas. *Jobo drama*, p. 533.
- ¹⁷ Ten pat, p. 556.
- ¹⁸ Ten pat, p. 539.

- ¹⁹ Andriekus Leonardas. Telesforo Valiaus laidotuvėse Prisikėlimo par. Bažnyčioje 1977 12 04, p. 9–10. Lietuvos OFM archyvas.
- ²⁰ Andriekus Leonardas. Laidotuvėms 1977 12 05. Lietuvos OFM archyvas.
- ²¹ Andriekus Leonardas. Laidotuvių pamokslas. Lietuvos OFM archyvas.
- ²² Andriekus Leonardas. *Už vasaros vartų*, p. 48.
- ²³ Andriekus Leonardas. *Atviros marios*, p. 73.
- ²⁴ Ten pat, p. 121.
- ²⁵ Andriekus Leonardas. *Už vasaros vartų*, p. 26.
- ²⁶ Ten pat, p. 75.
- ²⁷ Andriekus Leonardas. *Atviros marios*, p. 86.
- ²⁸ L. Andriekaus 1951 m. rugpjūčio 3 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM*.
- ²⁹ Andriekus Leonardas. *Atviros marios*, p. 11.
- ³⁰ Ten pat, p. 74.
- ³¹ L. Andriekaus 1949 m. spalio 17 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM*.
- ³² Andriekus Leonardas. *Už vasaros vartų*, p. 45.
- ³³ Andriekus Leonardas. *Atmink mane, Rūpintojėli*, p. 83.
- ³⁴ Andriekus Leonardas. *Atviros marios*, p. 83.
- ³⁵ Andriekus Leonardas. *Naktigonė*, p. 103.
- ³⁶ Andriekus Leonardas. *Atviros marios*, p. 26.
- ³⁷ Ten pat, p. 35.
- ³⁸ Ten pat, p. 66.
- ³⁹ Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 146.
- ⁴⁰ Andriekus Leonardas. *Naktigonė*, p. 20.
- ⁴¹ Andriekus Leonardas. Mirtis. Kennebunk Port, Maine, 1949 02 15. Lietuvos OFM archyvas.
- ⁴² Тиллих Пауль. *Избранное: Теология культуры* – Москва: Юрист, 1995, с. 241.
- ⁴³ Ratzinger Joseph. *Eschatologija*, p. 127.
- ⁴⁴ Ten pat, p. 122.
- ⁴⁵ Maceina Antanas. *Jobo drama*, p. 535.
- ⁴⁶ Andriekus Leonardas. *Naktigonė*, p. 45.
- ⁴⁷ Andriekus Leonardas. *Atviros marios*, p. 105.
- ⁴⁸ Ten pat, p. 14.
- ⁴⁹ Andriekus Leonardas. *Pasilikau tik dangų mėlyną: poezijos rinktinė*. – Vilnius: Vaga, 1991, p. 40.
- ⁵⁰ Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 160.
- ⁵¹ Maceina Antanas. *Religijos filosofija*, p. 196.
- ⁵² Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 79.
- ⁵³ Lyberis Antanas. *Simonimų žodynas*. – Vilnius: Mokslas, 1980, p. 324, 260.
- ⁵⁴ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. IV leidimas, vyr. redaktorius St. Keinys. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2000, p. 606.
- ⁵⁵ Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 191.
- ⁵⁶ Ten pat, p. 57.
- ⁵⁷ Ten pat, p. 107.
- ⁵⁸ Ten pat, p. 194.
- ⁵⁹ Andriekus Leonardas. *Už vasaros vartų*, p. 51.
- ⁶⁰ Ratzinger Joseph. *Eschatologija*, p. 75.
- ⁶¹ Andriekus Leonardas. *Atmink mane, Rūpintojėli*, p. 111.
- ⁶² Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 191.
- ⁶³ Ten pat, p. 195.
- ⁶⁴ Andriekus Leonardas. *Pasilikau tik dangų mėlyną*, p. 230.
- ⁶⁵ Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 173.
- ⁶⁶ Ten pat, p. 124.
- ⁶⁷ Ten pat, p. 124.
- ⁶⁸ Ratzinger Joseph. *Eschatologija*, p. 184.
- ⁶⁹ Andriekus Leonardas. *Naktigonė*, p. 50.
- ⁷⁰ Andriekus Leonardas. *Saulė kryžiuose*, p. 121.
- ⁷¹ Maceina Antanas. *Jobo drama*, p. 535, 537.